

Se mottakerliste

Informasjon om landsverneplaner- roller og ansvar i kulturminneforvaltningen

Riksantikvaren har sett at det er behov for felles informasjon vedrørende de statlige landsverneplanene og hvordan kulturminner omtalt i landsverneplanene skal håndteres. Målet er at alle i kulturminneforvaltningen skal bruke de rette virkemidlene i håndteringen av disse eiendommene, og at informasjon videre ut er den samme.

Det har pågått et stort arbeid med å gjennomgå statens kulturhistoriske eiendommer. De ulike statlige sektorene har lagt ned store ressurser i å gjennomgå sine eiendommer i forhold til om de har kulturhistorisk verneverdi. Landsverneplanene skal gi grunnlag for fredning etter kulturminneloven, det betyr at alle eiendommer i verneklasse 1 skal forskriftsfredes. En del eiendommer har fått verneklasse 2 og disse eiendommene bør reguleres etter plan- og bygningsloven.

Det er fylkeskommunen og Sametinget som har ansvar for å uttale seg som kulturminneforvaltning i plansaker. Fylkeskommunen skal i sin uttalelse samordne uttalelser fra sjøfartsmuseet og Riksantikvaren dersom disse har interesser i området, det gjelder bl.a. statlige eiendommer i verneklasse 1 hvis disse er i konflikt med planer.

Det er fylkeskommunen som skal vurdere verneklasse 2 eiendommer. RA skal ikke inn i saker der verneklasse 2 eiendommer er berørt. Det er videre viktig at kulturminneforvaltningen følger opp forskriftsfredningene som kommer samt er medspiller ved regulering av verneklasse 2 slik at disse får et formelt vern.

Gjennom statlig landsverneplan anses spørsmålet om nasjonal kulturminneverdi for vurderte bygg og anlegg å være avklart. Andre verneverdier håndteres på vanlig måte gjennom plan etter plan- og bygningsloven.

Landsverneplaner

Bakgrunn

Den norske stats rolle som byggherre har vært i kontinuerlig utvikling gjennom snart 200 år, og statens eiendommer dokumenterer derfor sentrale trekk ved landets historie. For å ta vare på noen av disse ble det gjort et utvalg av statens kulturhistoriske eiendommer som ble såkalt administrativt fredet ved at de ble presentert som en liste i Fortidsminneforeningens årbøker i 1933 og 1934. Dette var en opplisting av de viktige kulturhistoriske byggene som skulle behandles som om de var fredet. En forutsatte med det

at staten skulle gå foran som et godt eksempel og ivareta sine kulturhistoriske eiendommer, uten at de var formelt fredet.

En gjennomgang i 1990 av 328 administrativt fredete bygninger og anlegg viste at 50 % var gått ut av statens eie uten at Riksantikvaren var informert på grunn av at administrativ fredning ikke følger eiendommen ved salg.

Det ble derfor besluttet at det måtte foretas en gjennomgang av statlig sektors eiendommer. Gjennomgangen skulle gi oversikt over statens eiendommer, deres kulturminneverdi og sikre et bedre vern. Prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) ble etablert i 2003 og koordinerte sektorenes arbeid med landsverneplaner og registreringen av alle statens bygninger med hensyn til verneverdi. Alle eiendommene ble registrert i en egen database (SKE-registeret). Mer enn 13 000 eiendommer og rundt seks millioner kvadratmeter eiendomsmasse, er blitt registrert og vurdert i forhold til verneverdi, det største prosjektet i norsk kulturminneforvaltnings historie.

Prinsippet om at sektorene har ansvar for sine kulturhistoriske eiendommer var førende for arbeidet. Sektorprinsippet ble tydelig da kongelige resolusjon om «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eignedomar» trådte i kraft 1.10.2006. Den slår fast at det skal lages landsverneplaner for alle statlige kulturhistoriske eiendommer, og at de statlige forvalterne er ansvarlige for dette. Den slår også fast at sektorene skal utarbeide forvaltningsplaner som en videreføring av landsverneplanene.

I 2009 overtok Miljøverndepartementet (MD) ansvaret for koordineringen av landsverneplanarbeidet for statlige kulturhistoriske eiendommer (SKE) fra Fornyings-, administrasjons- og kirke departement. MD ga så ansvaret videre til Riksantikvaren.

Riksantikvaren arbeider nå med fredning av de utvalgte eiendommene gjennom forskrift jf. kulturminneloven § 22a. Fredningen av Statens kulturhistoriske eiendommer skjer gjennom en felles forskrift. Forskriftens kapittel 1 omhandler alle byggverk og anlegg som senere blir fredet og føyet til forskriften. Hver sektor får sitt eget sektorkapittel med nærmere presisering av fredningens omfang og hvor eventuelle bestemmelser som bare gjelder for den enkelte sektor vil fremgå.

Innholdet i de sektorvise landsverneplanene

En landsverneplan består av en sektors historikk og en oversikt over sektorens verneverdige eiendommer. Utvalget er gjort av sektoren/virksomheten i samråd med Riksantikvaren. Sektorene har også leid inn kulturminnefaglig kompetanse i arbeidet. Landsverneplanene danner grunnlaget for forskriftsfredning etter kulturminneloven, og har en oversikt over de eiendommer som sektoren/virksomheten i samarbeid med Riksantikvaren vil verne på annen måte.

Landsverneplanene har et nasjonalt perspektiv. Et annet viktig poeng har vært bredde i vernet. Det er ikke bare monumentalbygg, men også mer anonyme bygninger som har verdi så lenge de dokumenterer viktige sider ved sektorens virksomhet. Det har også vært et mål å fange opp sentrale bygninger fra 1900-tallet.

Det opereres med to vernekategorier, verneklasse 1 og 2. Verneklasse 1 skal fredes etter forskrift etter kulturminneloven § 22a. Verneklasse 2 bør vernes etter plan- og bygningsloven. Det kreves videre i henhold til kongelig resolusjon om «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eignedomar» at det utarbeides forvaltningsplaner for bygg og anlegg for både verneklasse 1 og verneklasse 2 objekter.

For bygninger som er vernevurdert i landsverneplan anser Riksantikvaren spørsmålet om kulturminner av nasjonal betydning for å være avklart. En landsverneplan speiler den statlige sektorhistorien. Lokal

eller regional verneinteresse har ikke vært lagt til grunn i arbeidet. Dette er forhold som tilligger den enkelte kommune eller fylkeskommune å vurdere på vanlig måte gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven.

Prosess i landsverneplanarbeidet og ved forskriftsfredning

Involvering

Riksantikvaren har samarbeidet tett med departementene og deres konsulenter i landsverneplanarbeidet. Det har vært viktig at landsverneplanen er forankret i departementene og at brukere og forvaltere har vært involvert i prosessen. Riksantikvaren har bistått frem til et forslag til landsverneplan er sendt på høring i den enkelte sektor, og i etterkant av høringen frem til et omforent forslag til landsverneplan som formelt oversendes fra det enkelte departement til Riksantikvaren.

Høringer

I samsvar med forvaltningsloven § 37 sender Riksantikvaren fredningsforslaget på offentlig høring. Fredningsforslaget omhandler bare bygninger og anlegg i verneklasse 1. Høringsmottakere er departement, forvaltere, brukere, kommuner, fylkeskommuner og andre berørte parter. Etter gjennomført høring fastsettes forskriftskapittelet og det sendes ut brev der høringssvarene gjennomgås og eventuelle endringer beskrives.

Enkelte departementer har ønsket å ha egne høringer i forkant av oversendelse til RA. Høringene har gått til egen sektor, men også til kommuner og fylkeskommuner. Høringene har omhandlet hele planen, både verneklasse 1 og 2, samt historiedelen. Det er det enkelte departement som har vært ansvarlig for disse prosessene.

Oppfølging videre

Avhendingsinstruksen

Etter den statlige avhendingsinstruksen skal RA varsles i god tid før avhending av statlig eiendom som er eldre enn 50 år, for å vurdere spørsmålet om bevaringsverdi (kongelig resolusjon av 19.12.1997). Landsverneplanene letter dette arbeidet. For bygninger som er vurdert i landsverneplanarbeidet regnes forholdet til avhendingsinstruksen som avklart. For eiendommer som er kommet til sektoren etter dette arbeidet, gjelder avhendingsinstruksen. Eiendommer eid av helseforetakene er unntatt fra avhendingsinstruksen.

Roller i kulturminneforvaltningen

Det er fylkeskommunen og Sametinget som har ansvar for å uttale seg som kulturminneforvaltning i plansaker. Det er deres ansvar å innhente innspill fra Riksantikvaren blant annet når det gjelder statlige eiendommer i verneklasse 1.

På grunn av landsverneplanene øker nå antallet statlige eiendommer som forskriftsfredes. RA skal gi innspill til fylkeskommunene der disse kommer i konflikt med planer. Det er fylkeskommunenes ansvar å sende slike saker til oss slik at vi får gitt våre innspill.

I tillegg er det et stort antall eiendommer som er vernevurdert til verneklasse 2. Disse er det fylkeskommunene som skal vurdere. RA skal ikke inn i saker der verneklasse 2 eiendommer er berørt. Oversikt over forskriftsfredete eiendommer og verneklasse 2 eiendommer vil fremgå av den enkelte landsverneplan og det arbeides med å legge dette inn i Askeladden. Informasjon finnes også på www.ra.no/prosjekter/landsverneplaner.

Regulering av verneklasse 2

I kongelige resolusjon om «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eignedomar» fra 1.9.2006 står det at landsverneplanene skal gi grunnlag for fredning etter kulturminneloven, samt inneholde oversikt over de eiendommene sektoren/virksomheten i samråd med

Riksantikvaren vil verne på annen måte. Dette gjelder verneklasse 2 og for hovedparten av eiendommene i verneklasse 2 er regulering etter plan- og bygningsloven det beste verktøyet.

Det oppfordres derfor til samarbeid med kommunene og sektorene for å få satt i gang kommuneplanprosess og reguleringsplanprosesser slik at det tas hensyn til verneverdige statlige eiendommer og slik at disse får et formelt vern.

På kommuneplannivå kan verneklasse 2 vises som hensynssone c) med retningslinjer etter § 11-8 jf. plan- og bygningsloven av 25.6.2010. Generelle bestemmelser kan også brukes jf. § 11-9.

På reguleringsplannivå skal også eiendommene i verneklasse 2 reguleres til hensynssone c) etter § 11-8. Det skal så gis bestemmelser etter § 12-7. Se Riksantikvarens nettside <http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Tema/Arealplanlegging/Plan- og bygningsloven/> for mer veiledning.

Oppsummering

Det har pågått et stort arbeid med å gjennomgå statens kulturhistoriske eiendommer. Det er lagt ned store ressurser i å gjennomgå statens eiendommer i forhold til om de har kulturhistorisk verneverdi. Landsverneplanene gir grunnlag for fredning etter kulturminneloven og eiendommene i verneklasse 2 bør reguleres etter plan- og bygningsloven.

Landsverneplanene har tatt utgangspunkt i det som er i statlig eie. Det vil derfor finnes anlegg som er formålsbygget for en statlig funksjon som ikke er vurdert, da det ikke lenger er i statlig eie.

Det er fylkeskommunen og Sametinget som har ansvar for å uttale seg som kulturminneforvaltning i plansaker. Det er deres ansvar å innhente innspill fra Riksantikvaren blant annet når det gjelder statlige eiendommer i verneklasse 1 hvis disse er i konflikt med planer.

Verneklasse 2 eiendommer er det fylkeskommunen som skal behandle, Riksantikvaren skal ikke inn i disse sakene. Det er videre viktig at kulturminneforvaltningen følger opp forskriftsfredningene som kommer samt er medspiller ved regulering av bygninger i verneklasse 2 slik at disse får et formelt vern.

Gjennom statlig landsverneplan anses spørsmålet om nasjonal kulturminneverdi for vurderte bygg og anlegg å være avklart. Andre verneverdier håndteres på vanlig måte gjennom plan etter plan- og bygningsloven.

Vennlig hilsen

Marit Huuse (e.f.)
avdelingsdirektør

Dagfinn Claudius
avdelingsdirektør